

І.С. САС, аспірант*
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Аналіз ефективності концентрації виробництва в аграрних підприємствах

Постановка проблеми. У багатьох працях видатних економістів знаходить свій відгук проблема оцінювання ефективності, що зумовлено динамічним розвитком інструментарію для оцінювання, з одного боку, та пришвидшенням темпів інформатизації суспільства – з іншого. При цьому важливим стає не просто оцінити власне підприємство з позицій успішності реалізації поставлених задач, а й порівняно з аналоговими гравцями ринку віднайти можливі шляхи бути ще кращим, щоб перемагати у конкурентній боротьбі. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує метод DEA-аналізу як інструмент, який дає змогу швидко та відносно легко оцінити діяльність із технічного й економічного погляду, враховуючи результати діяльності власного підприємства та типової вибірки аналогових підприємств.

При цьому варто зазначити, що досягнення високого рівня економічної ефективності сприяє не лише стабілізації або зміцненню економічного стану підприємства, але й створенню передумов для нарощування його вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання вже досліджено на теоретичному та практичному рівнях і висвітлено у працях таких учених, як В. Андрійчук [1], С. Дем'яненко [3], О. Ліссітса й Т. Бабічев [4], Т. Коеллі [5], В. Прядко [6] та ін.

Проте до цих пір проблему концентрації виробництва в аграрних підприємствах за допомогою даного методу не досліджували. Тому метою статті є визначення технічної ефективності концентрації виробництва в аграрних підприємствах, здійснення її аналізу за умов побудови моделей із продуктовою й без продуктової складової факторів і з урахуванням інтенсивності концентрації таких факторів.

Виклад основних результатів дослідження. Основоположником, розробником даного методу є учений М. Фарелл, у розумінні якого ефективність є відношення фактичної продуктивності підприємства до його максимально можливої продуктивності, що визначається межею виробничих можливостей (максимальна кількість продукції, що підприємство в змозі виробити за наявної кількості ресурсів та незмінності всіх інших факторів) [7].

Метод DEA-аналізу дає змогу визначити показники технічної, алокаційної й загальної економічної ефективності та побачити, наскільки підприємства між собою різняться за їхнім рівнем, а також розкрити реальні можливості кожного з них в економії ресурсів і збільшенні результативних показників. Ми звертаємо увагу на одну із важливих прикладних сторін даного методу, а саме на показник технічної ефективності, який відображає технологічний рівень виробництва підприємства.

За допомогою методу DEA, як відомо, є можливість визначати ефективність за двома критеріями: максимізувати виробництво

---

* Науковий керівник – В.Г. Андрійчук, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© І.С. Сас, 2016

продукції за даної кількості ресурсів (output – орієнтована модель), або ж досягти даного обсягу виробництва продукції за мінімального витрачання ресурсів (input – орієнтована модель). За output – орієнтованою моделлю – йдеться про технічну ефективність виробництва продукції, а за input – орієнтованою моделлю – про технічну ефективність використання ресурсів [1].

Для цілей аналізу технічної ефективності було обрано сукупність аграрних підприємств кількох районів Київської області (Богуславський, Білоцерківський, Кагарлицький, Миронівський, Рокитнянський, Таращанський).

Результативним показником у нашому дослідженні було обране значення EBITDA (earnings before interest, taxes, deterioration and amortization – прибуток до оподаткування, сплати податків і нарахування амортизації), який фактично відображає концентрацію фінансів підприємства, що є доступні для власників, кредиторів й інших інвесторів.

Основними ресурсами для одержання запланованого результату є такі показники ресурсно-продуктової концентрації виробництва: грошова виручка підприємства, капітал (активи підприємства), праця (середньооблікова чисельність працівників), а також земельні ресурси (площа сільськогосподарських угідь).

Метод DEA-аналізу використовували за допомогою програмного забезпечення onFront. За його результатами було одержано статистичну інформацію щодо рівня технічної ефективності досліджуваної сукупності аграрних підприємств. Зокрема, технічну ефективність досліджували за чотирма варіантами: за факторами ресурсно-продуктової концентрації; ресурсної концентрації (без урахування показника грошової виручки); за інтенсивністю концентрації факторів виробництва (фактори на 1 га); за інтенсивністю ресурсної концентрації факторів виробництва (без урахування показника грошової виручки).

Дослідимо результати розв'язків за input-орієнтованою моделлю ресурсно-продуктової концентрації (із показником грошової виручки). З одержаних розв'язків моделі з'ясовано, що обрані підприємства істотно різняться між собою за рівнем технічної

ефективності концентрації ресурсів. Зокрема, серед 43 досліджуваних підприємств лише шість мають значення технічної ефективності, що дорівнює 1,00. Це доводить про повне використання ними виробничих можливостей, тобто раціональніше комбінування та застосування наявних у розпорядженні ресурсів. Значення даного показника для більшості підприємств сукупності коливаються у межах 0,1-0,2, що дає підстави стверджувати про низький рівень використання ними факторів концентрації виробництва.

Використання результатів розв'язку дає змогу не просто оцінити, на якому рівні підприємства використовують власні виробничі можливості та які переваги їх розміщення, а також дають змогу побачити рівень можливого підвищення ефективності діяльності. Наприклад, за розрахунками input – орієнтованої моделі технічна ефективність у ТОВ «Богуславка-АГРО» становить 0,25 – це говорить про те, що підприємство здатне одержувати той самий результат (у моделі – EBITDA) при зменшенні обсягу використання факторів (у моделі – грошова виручка, капітал підприємства, земельні ресурси та чисельність працівників) на 75%.

Тут варто особливо наголосити на такій обставині: коли йдеться про зменшення ресурсів (факторів), то мається на увазі, що підприємству далеко не завжди є реальна потреба в такому зменшенні, оскільки часто має місце умовний «надлишок» факторів виробництва, викликаний недовикористанням виробничих потужностей через брак сировини, простої, нераціональну організацію виробництва, а в ширшому розумінні – неефективний менеджмент. Тому керівники і спеціалісти підприємства за умови низького рівня технічної ефективності мають змогу цілеспрямовано вживати заходів щодо усунення умовного «надлишку» ресурсів та (або) реального їх скорочення. Вирішення питання щодо такого скорочення полегшується тим, що метод DEA дає змогу визначити, на яку саме величину може бути зменшений той чи інший ресурс.

За output – орієнтованою моделлю – технічна ефективність набуває значення від одиниці до нескінченності й вказує, на скільки підприємство спроможне збільшити обсяги виробництва

ва продукції за тих ресурсів, які вже задіяні та використовуються у процесі виробництва.

Результати розв'язку output-орієнтованої моделі за запропонованими нами показниками концентрації виробництва в підприємстві демонструють, що абсолютними лідерами, «еталонами» з погляду технічної ефективності є шість підприємств як і за input-орієнтованої моделі. Надалі спостерігається значна розбіжність між рівнями даного показника поміж підприємствами. Наприклад, у найгіршому становищі знаходиться СВК "Мир", а ТОВ "Еліта", навпаки, має наближене до бажаного значення – 1,13.

Наступним кроком дослідження технічної ефективності є встановлення зв'язку між рів-

нями технічної ефективності, з одного боку, та факторами концентрації, що її формують, і показниками оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств – з іншого. Для цього побудуємо групування з ознакою розподілу – розв'язками DEA-аналізу та визначенням відповідних середніх для груп значень економічних показників (табл. 1).

За результатами проведеного дослідження спостерігаємо значне зростання результативного показника зі збільшенням показника технічної ефективності на одне підприємство (ЕВІТДА зростає майже у 8,5 раза в четвертій групі порівняно з першою).

1. Зв'язок між рівнем технічної ефективності за input – орієнтованою моделлю й факторами концентрації та показниками економічної ефективності виробництва

Показник	Групи підприємств за рівнем технічної ефективності			
	I – 0,07-0,2	II – 0,21-0,4	III – 0,41-0,99	IV – 1,00
<i>Середнє значення показника</i>	0,13	0,29	0,65	1,00
Кількість підприємств у групі	11	17	9	6
ЕВІТДА на одне підприємство, тис. грн	1403	3534	8846	11776
ЕВІТДА на 1 га, грн	780,9	1584,4	4415,5	8990,4
Капітал підприємства: тис. грн	22 863	27 896	41 903	32836
на 1 га, грн	12721	12506	20916	25069
Грошова виручка підприємства: тис. грн	12 679	17 380	28 762	28285
на 1 га, грн/га	7055	7792	14356	21594
Чисельність працівників, осіб	89	73	72	41
Площа с.-г. угідь у середньому на одне підприємство, га	1797,2	2230,6	2003,4	1309,8
Навантаження землі на працівника, га/осіб	20,11	30,53	27,74	32,08
Рентабельність підприємства за прибутком, %	4,16	10,42	19,66	17,59
Рентабельність, %: капіталу ЕВІТДА	6,14	12,67	21,11	35,86
продажу ЕВІТДА	11,07	20,33	30,76	41,63

Джерело: Розраховано автором на основі статистичних даних підприємств.

Із метою поглибленого дослідження вважаємо доцільним ввести в науковий обіг поняття інтенсивності концентрації виробництва й інтенсивності результативності концентрації. Їх трактування нами ґрунтується на відомому понятті «інтенсивність виробництва» – загальна величина певного ресурсу по підприємству поділена на площу сільськогосподарських угідь. Тобто, на одне підприємство даного ресурсу може бути багато, а на одиницю земельної площі – замало. Під інтенсивністю концентрації виробництва розуміємо динаміку зміни показників інтенсивності по виділених групах підприємств за показником рівня технічної ефективності; під інтенсивністю результативності – динаміку зміни по групах підприємств показни-

ків ефективності, що також розраховані на одиницю земельної площі (наприклад, ЕВІТДА на 1 га), а також інші відносні показники.

Співвідношення зміни динаміки інтенсивності концентрації виробництва з динамікою зміни інтенсивності результативності є важливим економічним параметром оцінювання впливу концентрації виробництва на технічну ефективність підприємства.

Капітал по підприємствах зростає у другій групі на 22% порівняно із першою, у третій – на 83,3%, а в четвертій – хоча дещо знижується, проте порівняно з першою групою він більший на 43,6%. Але що особливо важливо, зростає *інтенсивність концентрації* даного ресурсу: у четвертій групі підпри-

емств порівняно з першою він зріс на 97,01% за одночасного істотного зростання EBITDA на 1 га. У четвертій групі вона більша практично в 11 разів, тоді як на одне підприємство цей результативний показник більший у 8,4 раза.

Та ж сама закономірність спостерігається за показником грошової виручки. Відтак, грошова виручка в цілому зростає на 37% у другій групі порівняно з першою, а в четвертій – на 223%. Показник інтенсивності концентрації грошової виручки має ще рельєфнішу тенденцію: у другій групі показник зростає на 110% порівняно з першою, у третій – на 203%, а в четвертій – на 306%, тобто спостерігаємо посилення інтенсивності концентрації.

Водночас за показником величини земельних ресурсів не спостерігається тісного її зв'язку із технічною ефективністю. Але важливою є та обставина, що у четвертій групі, де найвища технічна ефективність, у середньому на одне підприємство припадає найменша площа земельних угідь. Усі показники ефективності діяльності підприємства мають тенденцію до зростання від першої до четвертої групи, що чітко відображено. Особливо значне зростання цих показників спостерігаємо у четвертій групі з найвищою технічною ефективністю.

Показник чисельності працівників на одне підприємство знижується, проте *інтенсивність концентрації* цього ресурсу має дещо іншу тенденцію. Між третьою й другою групами різниця в навантаженні ріллі на

1 працівника незначна, тобто даний фактор для технічної ефективності не відіграє особливої ролі. Що ж стосується підприємств першої групи, то в них вища концентрація ресурсу праці за найменшого показника технічної ефективності.

Підсумовуючи викладене наголосимо, що для зміцнення економічного стану підприємств, і зокрема підвищення технічної ефективності, значну роль відіграють інтенсивність концентрації виробництва, насамперед концентрації капіталу, а також продуктової концентрації. Саме завдяки цій обставині досягається висока інтенсивність результативності. Разом із тим фактор концентрації земельних ресурсів із розрахунку на одне підприємство не є лімітуючим. З'ясовано, що вищої технічної ефективності можна досягти навіть за меншої площі сільськогосподарського землекористування з розрахунку на одне підприємство за умови забезпечення високої інтенсивності концентрації капіталу.

Аналогічно до випадку з input-орієнтованою моделлю, здійснимо групування підприємств за показником технічної ефективності, визначеної за результатами розв'язку output-орієнтованої моделі (табл. 2).

За даними таблиці 2 спостерігаємо зворотну тенденцію до зниження середнього значення ефективності по групах підприємств із підвищенням рівня технічної ефективності, що є логічним. Адже, як уже зазначалося, за даної моделі зростання рівня показника технічної ефективності вказує на погіршення економічного стану підприємств.

2. Зв'язок між рівнем технічної ефективності за output – орієнтованою моделлю і факторами концентрації та показниками економічної ефективності виробництва

Показник	Групи підприємств за рівнем технічної ефективності			
	I – 1,00	II – 1,01-3,00	III – 3,01-5,00	IV – більше 5,01
Кількість підприємств у групі	6	13	13	11
EBITDA: на одне підприємство, тис. грн	11776	7800	2946	1403
на 1 га, грн	8990,4	3921,2	1272,7	780,9
Капітал підприємства: тис. грн	32 836	39 994	25 495	22 863
на 1 га, грн	25069	20106	11014	12721
Грошова виручка підприємства: тис. грн	28 285	26 388	16 252	12 679
на 1 га, грн/га	21594	13266	7021	7055
Чисельність працівників, осіб	41	75	71	89
Площа с.-г. угідь у середньому на одне підприємство, га	1309,8	1989,2	2314,8	1797,2
Навантаження землі на працівника, га/осіб	32,08	26,60	32,71	20,11

Рентабельність підприємства за прибутком, %	17,59	13,22	14,01	4,16
Рентабельність, %:				
капіталу ЕВІТДА	35,86	19,50	11,55	6,14
продажу ЕВІТДА	41,63	29,56	18,13	11,07

Джерело: Побудовано автором на основі статистичних даних підприємств.

Отже, підводячи підсумки проведеного DEA-аналізу за двома варіантами моделей для сукупності аграрних підприємств, а також дослідивши взаємозв'язок одержаних результатів моделей – показників рівня технічної ефективності – з розрахованими показниками оцінювання економічної ефективності підприємств, можемо стверджувати, що за обох варіантів групування (табл. 1 і 2) простежується чіткий зв'язок між ними, що вказує на важливість практичного використання методу DEA-аналізу.

Отже, є необхідність досліджувати за допомогою методу бенчмаркінгу діяльність «еталонних» підприємств, що характеризуються вищими показниками ефективності, для перенесення їх досвіду управлінської діяльності на підприємства з нижчим рівнем економічного розвитку.

Зокрема, завдяки практичному застосуванню методу DEA можна не лише визначити фактичний стан речей, а й прогнозувати у числовому вимірі та з математичним обґрунтуванням можливі резерви підвищення ефективності використання ресурсів удосконалення виробничої системи. Крім того, є можливість виявляти потенційно можливий рівень результативного показника, використовуючи той самий рівень ресурсів порівня-

но з типовими підприємствами на ринку за обраними групами параметрів, які б найточніше відображали специфіку діяльності у тій чи іншій галузі національної економіки. Для такої оцінки перешкодою може бути лише недоступність інформації про звітність й іншої інформації про конкуруючі підприємства, а також недостатнє уміння правильно трактувати одержані результати дослідження.

Нами здійснено порівняння показників технічної ефективності (ТЕ), визначеної за факторами ресурсно-продуктової концентрації (з урахуванням грошової виручки) і за факторами ресурсної концентрації (без урахування грошової виручки). Виявлено, що в абсолютній більшості підприємств рівень технічної ефективності без грошової виручки (за винятком 11-ти, в яких однакові результати технічної ефективності) менший від рівня технічної ефективності з грошовою виручкою. Щоб дослідити, чи темпи такого зменшення однакові, чи вони можливо залежать від інших впливів, нами здійснено групування за рівнем технічної ефективності з грошовою виручкою й потім по цих виділених групах визначено рівень технічної ефективності без грошової виручки (табл. 3).

3. Залежність рівня технічної ефективності з урахуванням показника грошової виручки та рівня технічної ефективності без такого врахування

Показник	Рівень технічної ефективності з урахуванням показника грошової виручки та без неї			
	I – до 0,2	II – 0,21-0,4	III – 0,41-0,99	IV – 1,00
Кількість підприємств у групі	11	17	9	6
За input – орієнтованою моделлю				
Середнє значення: ТЕ з ГВ	0,13	0,29	0,65	1,00
ТЕ без ГВ	0,11	0,24	0,55	0,88
За output – орієнтованою моделлю				
Середнє значення: ТЕ з ГВ	8,22	3,62	1,66	1,00
ТЕ без ГВ	10,53	4,43	1,93	1,18

Джерело: Побудовано автором на основі результатів програмного забезпечення onFront.

Щоб побачити, чи існує прискорення або уповільнення падіння технічної ефективності без грошової виручки ми зіставили рівень

технічної ефективності по групах та одержали такі результати. З'ясувалося, що чим нижчий рівень технічної ефективності по

підприємствах, тим більше зниження рівня технічної ефективності без грошової виручки. Як бачимо, падіння у першій групі з найнижчим рівнем технічної ефективності становить 19% по групі, у наступній – 16, у третій – 15, а в останній – лише 12%.

Таким чином, можемо зробити висновок, що ступінь зниження технічної ефективності, розрахованої без показника грошової виручки, істотно залежить від рівня технічної ефективності, розрахованої з урахуванням даного показника. Така ж тенденція спостерігається і за output-орієнтованою моделлю. Але різниця полягає в тому, що темпи падіння за output-орієнтованою моделлю є більшими, ніж за input-орієнтованою моделлю, й відповідно становлять 22; 18 та 15%.

Нами також досліджено рівень технічної ефективності за інтенсивності концентрації факторів виробництва (табл. 4).

4. Залежність рівня технічної ефективності за факторами ресурсно-продуктової концентрації та рівня технічної ефективності за інтенсивності концентрації факторів

Показник	Рівень технічної ефективності з урахуванням показника грошової виручки за факторами ресурсно-продуктової концентрації			
	I – до 0,2	II – 0,21-0,4	III – 0,41-0,99	IV – 1,00
Кількість підприємств у групі	11	17	9	6
За input – орієнтованою моделлю				
Середнє значення TE за факторами:				
ресурсно-продуктової концентрації	0,13	0,29	0,65	1,00
інтенсивності концентрації факторів	0,17	0,33	0,69	1,00
Рентабельність капіталу за ЕВІТДА, %:				
за факторами ресурсно-продуктової концентрації	6,14	12,67	21,11	35,86
за інтенсивності факторів	6,7	14,7	19,4	56,8
Рентабельність продажу, %:				
за факторами ресурсно-продуктової концентрації	11,07	20,33	30,76	41,63
за інтенсивності концентрації факторів	10,9	22,8	35,8	43,1

Джерело: Побудовано автором на основі результатів програмного забезпечення onFront.

Про ступінь такої вичерпності можна судити за коефіцієнтами, розрахованими діленням окремої по кожній з виділених груп технічної ефективності за концентрації факторів на 1 га на технічну ефективність, розраховану за факторами ресурсно-продуктової концентрації.

Рівень зазначених коефіцієнтів такий: перша група – 1,31(0,17/0,13); друга – 1,15 (0,33/0,29); третя – 1,06 (0,69/0,65); четверта – 1(1,00/1,00).

Таким чином, рівень технічної ефективності за input-орієнтованою моделлю за факторами ресурсно-продуктової концентрації у розрізі чотирьох груп нижчий, ніж рівень технічної ефективності, розрахований за інтенсивності концентрації факторів виробництва. Водночас зростання технічної ефективності, розрахованої по всіх ресурсах у розрізі виділених груп, відбувається швидшими темпами порівняно з темпами зростання технічної ефективності по групах за інтенсивності концентрації факторів. Це показує, що дія інтенсивного фактора поступово вичерпується. Мається на увазі, що підприємства досягають рівня технічної ефективності 1,00 або близько неї лише за умови вищого рівня інтенсивності концентрації факторів.

лом. Скажімо, якщо у першій групі капітал підприємства на 1 га становить 12,7 тис. грн, то у четвертій – 17,4 тис. грн.

Ці дані підтверджують раніше зроблений висновок, що високого рівня технічної ефективності можна досягти за вищого рівня інтенсивності концентрації факторів. У даному випадку найбільш важливо підвищувати концентрацію на одиницю земельної площі капіталу, скільки дія інтенсивності концентрації інших факторів проявляється менш істотно для досліджуваної сукупності підприємств, крім фактора грошової виручки.

За даними таблиці 4 видно, що зі зростанням технічної ефективності, розрахованої за інтенсивності концентрації факторів, істотно підвищується інтенсивність результативності. Рентабельність капіталу за EBITDA, розрахована за факторами ресурсно-продуктової концентрації, є вищою у другій групі на 6,53 п. п, а в четвертій – на 29,72 п. п. Рентабельність продажу у четвертій групі за факторами ресурсно-продуктової концентрації є вищою на 30,6 п.п, а за інтенсивності факторів концентрації – на 32,2 п.п.

Таким чином, у результаті такого дослідження встановлено, які саме фактори концентрації найбільше впливають на технічну ефективність, і виявлено вплив інтенсивності концентрації на інтенсивність результативності.

Висновки. Застосування методу DEA є важливим інструментом діагностики діяльності підприємств у рамках аналізу станів їх економічного розвитку й технічної ефективності, які знаходяться у безпосередній взаємозалежності.

Для зміцнення економічного стану підприємств, і зокрема підвищення технічної ефективності, значну роль відіграє інтенсивність концентрації виробництва, насамперед, концентрації капіталу, а також продуктової концентрації порівняно зі зміною величини капіталу й обсягом грошової виручки в цілому. Саме завдяки цій обставині досягається висока інтенсивність результатив-

ності. З'ясовано, що вищої технічної ефективності можна досягти навіть за меншої площі сільськогосподарського землекористування з розрахунку на одне підприємство за умови забезпечення високої інтенсивності концентрації капіталу.

Виявлено, що для досліджуваної сукупності в абсолютній більшості підприємств рівень технічної ефективності без фактора грошової виручки менший від рівня технічної ефективності, розрахованого з включенням у модель даного фактора. Результати проведеного аналізу демонструють більше зниження рівня технічної ефективності без фактора грошової виручки за меншого рівня технічної ефективності по підприємствах.

З'ясовано, що ступінь падіння технічної ефективності, розрахованої без показника грошової виручки, істотно залежить від рівня технічної ефективності, розрахованої з урахуванням даного показника.

У процесі дослідження встановлено, що дія інтенсивного фактора поступово вичерпується – зростання технічної ефективності, розрахованої по всіх ресурсах у розрізі виділених груп відбувається швидшими темпами порівняно з темпами зростання технічної ефективності по групах за інтенсивності концентрації факторів.

Отже, для підприємств із низьким рівнем забезпеченості капіталом та іншими ресурсами надто важливо мати вищий рівень концентрації на одиницю земельної площі. Лише за цих умов підприємства можуть досягти вищої технічної ефективності.

На завершення зазначимо, що проблему концентрації в сільському господарстві доцільно досліджувати не лише за викладеним підходом, коли досліджується сукупність аграрних підприємств, але – окремо за сукупністю великотоварних структур (агро- і агропромислових холдингів, АПФ як цілісних підприємств) за показниками концентрації, визначеними з урахуванням їх специфіки [2], що може стати об'єктом наступних досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: моногр. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: вимір масштабів та оцінка переваг і загроз здійснення / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2006. – № 2. – С. 40-54.

3. Галушко В. Ефективність сільськогосподарських підприємств і зростання продуктивності праці в сільському господарстві / В. Галушко, С. Дем'яненко, Б. Брюнер. – К.: Ін-т економічних досліджень та політичних консультацій в Україні, 2003. – 26 с.

4. Лиссисса А. Анализ оболочки данных (DEA) – современная методика определения эффективности производства / А. Лиссисса, Т. Бабачева. – Halle: Institute of agricultural development of central and Eastern Europe, Germany, 2003. – 32 p.

5. Coelli T. An introduction to efficiency and productivity analysis / Coelli T., Rao D.S.P., George E. Battese. Centre for Efficiency and Productivity Analysis, University of New England, Armidale, N.S.W. – Australia : Kluwer Academic Publishers, 1998. – 456 p.

6. Прядко В. В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва / В. В. Прядко // Економіка АПК. – 2003. – No 10. – С. 69-77.

7. Farrell M. J. The measurement of productive efficiency / M. J. Farrell // Journal of the Royal Statistical Society. 1957. – Series A. (General). – Vol. 120. – No. 3. – P. 253–181.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2016 р.

*

УДК 332.2: 631.1: 339

*В.М. ДАВИДЕНКО, здобувач
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"*

Особливості сільськогосподарського землекористування у країнах Європейського Союзу

Постановка проблеми. З обранням Україною європейського вектора інтеграції значно актуалізувалися розвідки науковців щодо особливостей розвитку сільського господарства в країнах Європейського Союзу. Не менш важливими є дослідження питань щодо ефективності використання земель сільськогосподарського призначення європейськими фермерами як основного базису їхньої господарської діяльності. За рівнем розвитку аграрного сектору Україна значно поступається європейським країнам. У цьому зв'язку досвід країн ЄС може служити дороговказом ефективного й раціонального використання сільськогосподарських земель та бути орієнтиром для організації належної сільськогосподарської практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід розвитку земельних відносин та практика ефективного використання земель у сільському господарстві висвітлені у працях вітчизняних учених, а саме: Л.П. Альошкіної [1], Т.О. Князькової [2],

О.М. Онищенко [3], Т.О. Осташко [4], П.Т. Саблука [5], Ю.М. Хвесик [6], О.В. Ходаківської [7, 8], О.В. Шкурювата [9] й ін. Серед зарубіжних учених даному питанню присвятили свої дослідження Р. Сяян [10], Дж. Свінен [11, 10], Л. Кнопс [11], М. Ретті [12], Л. Сардоніні [12], Д. Вяггі [12] та ін. Проте сучасні умови вимагають поглибленого вивчення питань щодо концентрації сільськогосподарських земель, її впливу на ефективність господарювання, зокрема обсяги виробництва валової продукції. Недостатньо дослідженими залишаються питання щодо впливу розмірів землекористувань на напрями спеціалізації фермерських господарств тощо.

Мета статті – розкрити особливості сільськогосподарського землекористування у країнах Європейського Союзу в контексті необхідності адаптації вітчизняної сільськогосподарської практики до умов ЄС.

Методологія дослідження спирається на закони діалектики, ключові положення теорій розміщення, спеціалізації й концентрації, а також теорії інституційних змін.

© В.М. Давиденко, 2016